

Úvod do pedagogiky

Téma číslo 11 – Soudobé vzdělávací teorie

Viděli jste v minulém dílu...😊

- ▶ Pedagogika R. Steinera.
- ▶ Waldorfské školy jako nejvýznamnější proud alternativního školství.
- ▶ Pedagogika P. Petersena.
- ▶ Jenský plán a jeho realizace.
- ▶ Pedagogické myšlenky C. Freineta a jejich uplatnění v podobě praktické pedagogické koncepce.

Vzdělání, vzdělávání, výchova

- ▶ Zatím jsem řešili spíše historický kontext vývoje pedagogických teorií a výchovy – podstatné k pochopení současnosti.
- ▶ Pro pedagogiku je charakteristická **problematická terminologie a její nejednotnost**.
- ▶ **Vzdělání** = soustava (systém) vědomostí, dovedností a návyků a samozřejmě také přesvědčení, postoje a hodnot!; materiální x formální; elementární (všeobecné) x odborné.
- ▶ Z uvedeného vyplývá **rozpor mezi individuálním a sociálním (skupinovým) přesvědčením** – vštěpované hodnoty poznání jsou v rozporu s poznáním a hodnotami učícího se jedince (konformismus???)

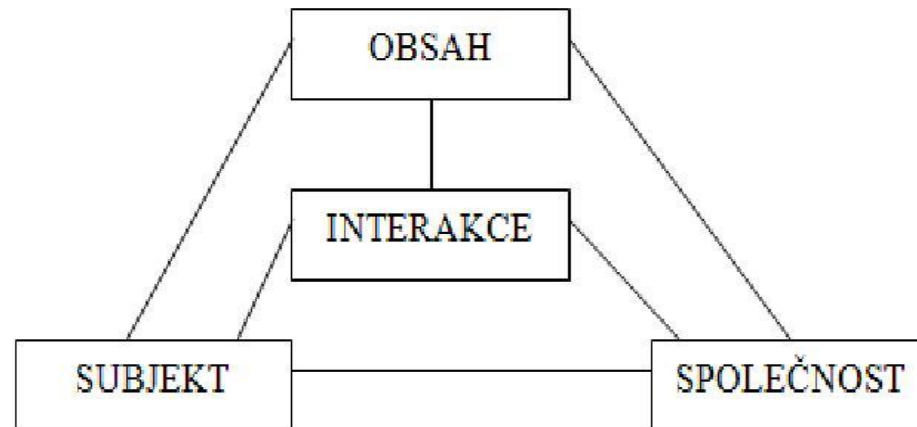
Vzdělání, vzdělávání, výchova

- ▶ **Vzdělávání** = proces, jehož výsledkem je vzdělání; osvojování určité soustavy teoretických poznatků a praktických dovedností a také utváření celkového postoje člověka ku světu či společnosti.
- ▶ A z tohoto vyplývá snaha o systematizaci vzdělávacích teorií...

Soudobé vzdělávací teorie (Y. Bertrand)

- ▶ Vychází z tzv. pólů reflexe výchovy:
  - subjekt (žák)
  - obsah (předměty, disciplíny)
  - společnost (druzí lidé, svět, okolí)
  - pedagogické interakce mezi těmito póly (učitel, média, technologie komunikace)

Schéma:

Vzdělávací teorie podle pólů

▶ *Pól subjektu*

- **spiritualistické t.** – transcendentální a duchovní vztah mezi člověkem a univerzem, ovlivněno náboženstvím
- **personalistické t.** – humanistické, organické; zaměřeno na vnitřní dynamiku osobnosti (potřeby, aspirace, touhy, pudy, energie)

▶ *Pól společnosti*

- **sociální t.** – za cíl považují významnou transformaci společnosti (např. větší sociální spravedlnost), vzdělání má umožnit jedinci měnit společnost

Vzdělávací teorie podle pólů

▶ *Pól obsahu*

- **akademické t.** – vyučované poznatky mají objektivní a na žákovi či společnosti nezávislou strukturu (klasická literatura) – hodnoty a obsahy existují samostatně, 2 směry: *tradicionalisté* (návrat k tradičním hodnotám); *generalisté* (zdůrazňují kritické myšlení, logickou reflexi)

▶ *Interakce mezi póly*

- **technologické t.** – vytváření modelů interakcí mezi subjektem, společností a obsahem, jedinec jako entita zpracovávající informace a živící se médii
- **kognitivně psychologické t.** – konstruktivismus (vychází z psychologie učení)
- **sociokognitivní t.** – vliv sociálních a kulturních faktorů na učení

Spiritualistické teorie

- ▶ lidé pečující o duchovní rozměr života a hledající jeho smysl
- ▶ metafyzický pohled na vztah JÁ – UNIVERZUM
- ▶ vycházejí z bible, koránu + další texty (zen–buddhismus, taoismus) – hnutí New Age
- ▶ člověk musí překonat viditelný svět a postoupit na duchovní úroveň, jedinec je pouze součástí většího společenství
- ▶ využívají vnitřní energie (meditace) = Bůh, Tao, Neviditelný
- ▶ člověk, který se snaží spojit s božským principem v něj musí mít důvěru

Autoři: W. Harman, C. Fotinase, A. Maslow, M. Fergusonová, C. Jung

Personalistické teorie

- ▶ synonyma: humanistické, nedirektivní, svobodné, otevřené
- ▶ svoboda a autonomie osoby, pánem vzdělání je osoba sama (řídí si ho, využívá své vnitřní energie)
- ▶ učitel vystupuje jen jako „facilitátor“ učení – vede dítě k seberealizaci (svoboda žáka)
- ▶ z těchto teorií řada alternativních škol
- ▶ Autoři: C. Rogers, A. Adler, S. Freud

Kognitivně psychologické teorie

- ▶ rozvíjejí u žáka kognitivní procesy – usuzování, analýza, syntéza, řešení problémů, vytváření reprezentací, prekonceptů, mentálních obrazů
- ▶ zajímají se o duševní procesy v jedinci v procesu osvojování poznatky x behavioristé
- ▶ prekoncept – s tímto vstupuje žák do výuky – jakési primární vymezení pojmu s vlastní definicí a strukturou (zastrukturování do kognitivní mapy jedince) – během výuky je dynamicky modifikován a vzniká finální koncept (pojem na dané věkové úrovni – viz kurikulární dokumenty)
- ▶ Autoři: J. Piaget, G. Bachelard, J. D. Novak

Technologické teorie

= technicko – systémové teorie

- ▶ zdůrazňují zdokonalení předávání informací použitím vhodných technologií – buď systémové přístupy v koncipování výuky nebo použití PC, TV, videa (multimédií)
- ▶ pojmy: multimedia, hypertexty, interaktivní programy
- ▶ pojmy a nástroje umělé inteligence, laboratorní scény ze skutečného života
- ▶ PC – zvuky , obrazy, text
- ▶ nebezpečí omezení interpersonální komunikace
- ▶ Autoři: J. Carroll, D. Cunnigham, R. Gagné, B.F. Skinner

Sociokognitivní teorie

- ▶ význam kulturních a sociálních faktorů při výstavbě poznatků – na tom staví pedagogika (didaktika)
- ▶ rozšíření: Francie, Kanada, USA – jako odezva na konstruktivismus
- ▶ zdůrazňují kooperaci ve vzdělávání
- ▶ Autoři: A. Bandura, L. Vygotskij, J. Lave

Sociální teorie

- ▶ vzdělávání má řešit sociální a kulturní problémy, problémy životního prostředí – žáci mají být připraveni tyto problémy řešit
- ▶ témata: sociální a kulturní nerovnosti, dědičnost, segregace, elitářství, negativní vliv technologií a industrializace, degradace života na Zemi (trvale udržitelný rozvoj)
- ▶ Autoři: P. Bourdieu, J. Dewey, M. Young

Akademické teorie

- = tradicionalistické, generalistické, klasické
- ▶ cílem vzdělávání je předávat poznatky obecné povahy
- ▶ 2 proudy – tradicionalisté (chtějí předávat klasické poznatky nezávislé na kulturních a sociálních strukturách) a generalisté (obecné poznatky zaměřené na kritické myšlení, schopnost adaptace)
- ▶ vyučující předává poznatky a žák je asimiluje
- ▶ obecné vzdělání nejvyšší kvality s maximálním úsilím
- ▶ takto se předávají: disciplína, úcta k tradici, smysl pro občanskou zodpovědnost
- ▶ Autoři: A. Bloom, E. Gilson, M. Seriven

Konstruktivismus x tradiční model vzdělávání

- ▶ Z uvedených teorií se stále více prosazují konstruktivistická paradigmatata a mají i praktické rozpracování (zejména přírodní vědy).
- ▶ Takže o čem to je?

Tradiční model řízení učební činnosti žáků

Vychází z behaviorálního modelu učení

Tradiční model je **transmisivní**
a **instruktivní**.

Charakteristika tradičního modelu řízení učební činnosti žáků

- ▶ Učitel je mentorem, který předává poznatky
- ▶ Žák je pasivním recipientem poznatků
- ▶ Hromadná organizační forma vyučování
- ▶ Převažující slovní monologické metody výuky
- ▶ Pojetí dítěte jako *tabula rasa*
- ▶ Individuální charakteristiky žáků jsou velmi málo akcentovány
- ▶ Snaha o uniformitu edukačního procesu
- ▶ Rigidní kurikulum a způsoby jeho řízení

Tradiční model řízení učební činnosti žáků a přirozené učení

Transmisivně-instruktivní model

Sémantická paměť
Nuda, nezáměr, lhostejnost
Zprostředkování
Slovní monologické metody
Strach ze selhání
Kooperace je nežádoucí
Tempo určované učitelem
Výuka chudá na smyslové podněty
Příliš teoretické poznatky
Vytváření paralelních pojetí

Přirozené spontánní učení

X Epizodická paměť
X Pozitivní či negativní emoce
X Osobní zkušenost
X Praktická činnost
X Radost z úspěchu
X Kooperace je podporována
X Individuální tempo
X Zapojení maxima smyslů
X Poznatky každodenně používané
X Dynamická modifikace pojetí

Řízení učební činnosti žáků jako aktivní konstrukce poznání

- ▶ Konstruktivistický model vychází z kritiky behaviorálního modelu učení.
- ▶ Využívá přirozené způsoby učení.
- ▶ Explicitně a intencionálně pracuje s dětskými pojetími.
- ▶ Velký důraz klade na odhalení způsobu myšlení a osvojování poznatků.
- ▶ Pracuje s individuálními poznatkovými systémy žáků.
- ▶ Ontogeneze poznání „kopíruje“ do jisté míry fylogenezi poznání.

Dětská pojetí (prekoncepty)

- ▶ Jsou klíčovým prvkem konstruktivistických modelů řízení učební činnosti žáků.
- ▶ Vznikají na základě individuálních zkušeností dítěte s okolním světem a jeho fenomény.
- ▶ Jsou to dekodovací struktury, která dávají význam přicházejícím informacím.
- ▶ Jsou to přijímací struktury, které umožní zabudování nových faktů.
- ▶ Nejsou ani základy ani výsledky poznání. Jsou nástroji této činnosti.

Model utváření dětských pojetí

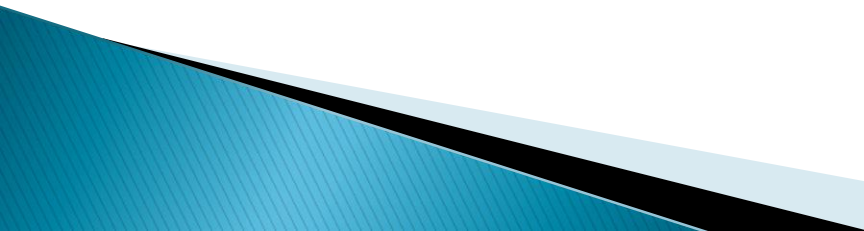
Didaktická rekonstrukce

- ▶ Existující dětská pojetí jsou konfrontována s realitou, s prameny poznání.
- ▶ Dochází k verifikaci či falzifikaci existujících dětských pojetí.
- ▶ Dětská pojetí se dynamicky modifikují tak, aby byla opět v souladu se skutečností, kterou dítě vnímá.
- ▶ Verifikace nově utvořeného konstruktů.
- ▶ V edukačním procesu dochází k evaluaci utvořeného konstruktů ve vztahu k vymezenému obsahu vzdělávání.

Konstruktivismus jako strategie řízení učební činnosti žáků

- ▶ Profilace velkého množství konstruktivistických přístupů (filozofický, sociologický, pedagogický, kontextuální, dialektický, empirický, informačně–procesní, piagetovský, postepistemologický, pragmatický, radikální, umírněný, sociohistorický, humanistický, didaktický, sociokulturní, sociotransformativní, postmoderní, vývojový, kybernetický...)
- ▶ Pro výuku mají největší význam dva typy pedagogického konstruktivismu:
  - (radikální) individuální konstruktivismus
  - (postmoderní) sociální konstruktivismus

Individuální konstruktivismus

- ▶ Vychází z představy dítěte jako Robinsona Crusoe, který v konfrontaci s okolním světem utváří své poznání na základě vlastních zkušeností.
  - ▶ Upřednostňuje individuální zkušenosti žáka a jeho individuální konfrontaci se světem.
  - ▶ Svět je poznáván ve formě proveditelných modelů, které sami konstruujeme.
  - ▶ Poznání je výsledkem adaptace člověka na prostředí.
-

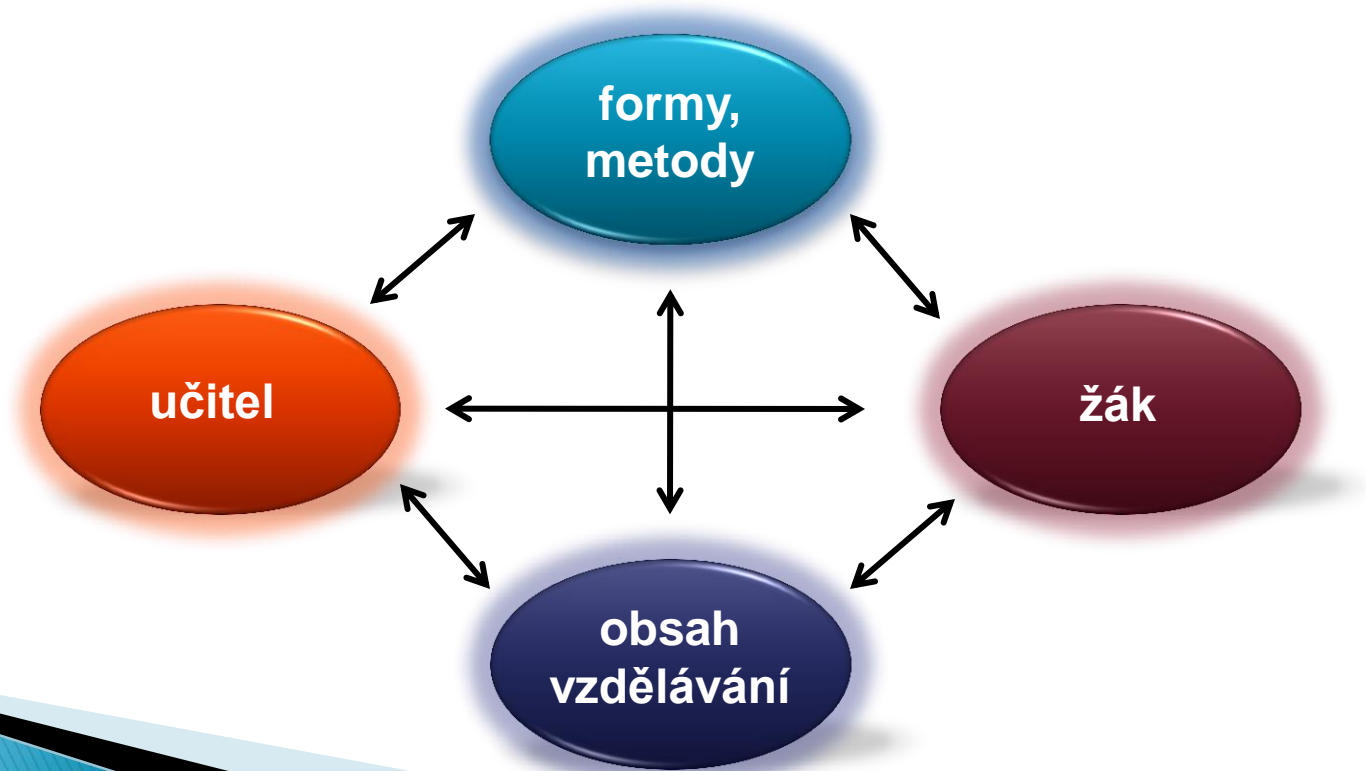

Sociální konstruktivismus

- ▶ Vědomost je vybudována ve společenském a kulturním kontextu.
- ▶ Proces učení je chápán jako sociální proces.
- ▶ Utváří se koncept sdíleného poznání.
- ▶ Sociální znalosti a významy se vyvíjejí prostřednictvím komunálního diskurzu uvnitř skupiny.
- ▶ V oblasti dětských pojetí se zajímá zejména o komplexní koncepty a jejich vztahy.
- ▶ Zdůrazňuje nezbytnost komunikace učících se subjektů a týmových aktivit.

Aktivní konstrukce poznání

- ▶ Je strategií řízení učební činnosti žáků, která využívá prvků individuálního i sociálního konstruktivismu.
- ▶ Realizuje se interakcí čtyř základních faktorů:

obsah vzdělávání

- ▶ V oblasti především základního vzdělávání jsou ve vztahu k aktivní konstrukci poznání vhodné změny obsahu vzdělávání:
- ▶ Posílení interdisciplinárních vazeb až integrovaná výuka příbuzných předmětů.
- ▶ Redukce faktografických pasáží učiva.
- ▶ Redukce příliš abstraktního učiva.
- ▶ Větší flexibilita obsahu vzdělávání.
- ▶ Příklon k praktickým aplikacím učiva.

formy,
metody

pozorování

analýza pozorování

porovnávání

diskuse

syntéza poznatků

zevšeobecnění

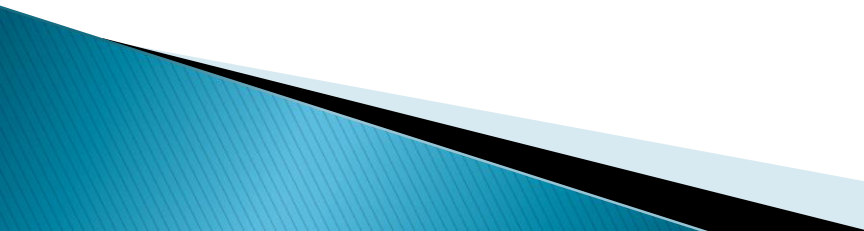
aplikace konstruktů

verifikace konstruktů

- ▶ Vedou žáka k tomuto sledu kroků při práci s informacemi:

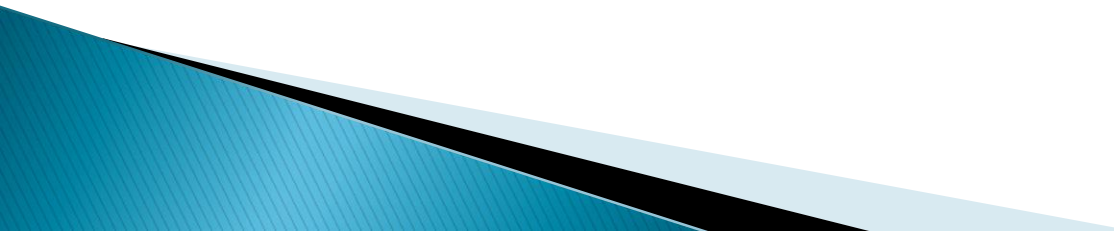
učitel

- ▶ Učitel přestává být mentorem, ale stává se facilitátorem.
  - ▶ Připravuje a didakticky upravuje prameny poznání.
  - ▶ Řídí práci žáků s prameny poznání.
  - ▶ Navozuje učební situace.
  - ▶ Navozuje metakognici myšlenkových procesů žáků.
  - ▶ Podílí se na verifikaci vytvořených konstruktů.
-

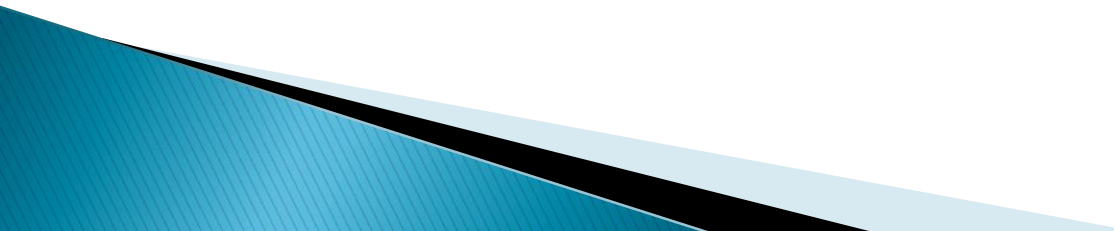
žák

- ▶ Žák není pasivním recipientem, ale stává se aktivní složkou edukačního procesu.
- ▶ Pracuje s prameny poznání.
- ▶ Provádí myšlenkové operace různé úrovně.
- ▶ Realizuje metakognici vlastních myšlenkových procesů.
- ▶ Řídí si tempo své práce v souladu se svými možnostmi a potřebami.
- ▶ Verifikuje vytvořené konstrukty.

Pozitiva konstruktivistické výuky

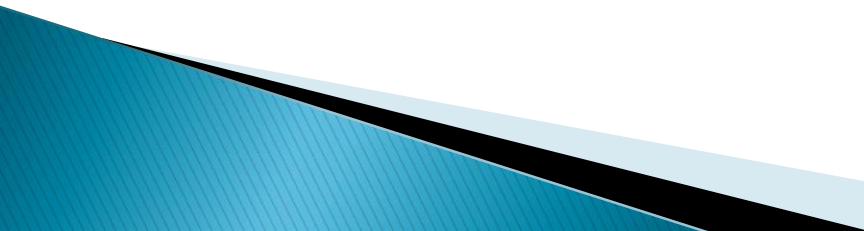
- ▶ Omezuje vznik paralelních dětských pojetí, který je typický pro tradiční výuku.
  - ▶ Více se zaměřuje na odstraňování miskonceptů v dětských pojetích.
  - ▶ Respektuje a rozvíjí individuální charakteristiky žáků.
  - ▶ Snaží se o vytváření komplexních poznatkových systémů, nikoliv pouze izolovaných vědomostí.
  - ▶ Vede k vyšší úrovni osvojení poznatků.
-

Pozitiva konstruktivistické výuky

- ▶ Vede žáky k uvědomování si vlastních myšlenkových pochodů.
  - ▶ Rozvíjí schopnost žáků samostatně pracovat s informačními zdroji.
  - ▶ Je zaměřena na praktickou aplikaci poznatků.
  - ▶ Ukazuje se být efektivnější pro prospěchově slabší žáky.
  - ▶ Rozvíjí skupinovou a sociální kooperaci žáků, přispívá ke zlepšení emočního klimatu třídy.
-

Negativa konstruktivistické výuky

- ▶ Riziko nízké úrovně zevšeobecnění.
  - ▶ Velká časová náročnost na přípravu i realizaci výuky.
  - ▶ Náročnost na kvalitu příprav na vyučovací hodiny.
  - ▶ Náročnost na pomůcky, materiální a technické zajištění výuky.
  - ▶ Nedostatek připravených pedagogů.
  - ▶ Nepřipravenost žáků, rodičů i vzdělávacích institucí.
-

A o čem to dnes bylo???

- ▶ Vzdělání a vzdělávání – vymezení základních pojmů.
- ▶ Současné vzdělávací teorie a jejich klasifikace podle pólů reflexe výchovy – obsah, subjekt, společnost, interakce.
- ▶ Konstruktivismus jako základní pedagogická teorie.
- ▶ Aktivní konstrukce poznání.
- ▶ Pozitiva a negativa konstruktivisticky koncipovaného vzdělávání.

Uvidíte příště...

- ▶ Pedeutologie jako vědní disciplína zabývající se profesí učitele.
- ▶ Socioprofesní charakteristiky učitele, prestiž, feminizace této profese.
- ▶ Standardizace profesních činností učitele.
- ▶ Příprava budoucích učitelů a její změny.
- ▶ Vývojové fáze v učitelské profesi.